

На черк відродження католицької думки у світовій літературі.

(Продовження)

Щоби оцінити його творчість, треба глибоко заглянути в його душу. Син маломіщанського урядника, вольтерянина, він з малих літ почувся опанованим великими бажаннями, що не могли зміститися в тісних рамках його середовища. Перейшов він релігійну кризу в молодім віці, а опісля вже завжди, не без впливу молитов побожної матері, зівстав вірний христовій вірі. Але та віра не була у нього ні чимось додатковим, що знаходило би практичне примінення тільки від часу до часу, ані якимось зовнішнім регулятом морального життя. Вона була передовсім ласкою, превеликою Божою благодатю, що пристрасно просякнула його душу до найтайніших глибин і сталася живим кормом так для розуму, як для серця і волі. Під тим оглядом слушно можна порівняти Блюа з первісними християнами, які так наглядно признавали на собі ділання Божої ініціативи. Подібно також, як великий Паскаль, Блюа особисто живе з Христом, який є для нього самого дійсністю дійсности.

Тому Церква не є для нього лиш якоюсь організацією, але дійсним Тілом Христовим, а всі події світу мірою кроків, якими Христос перебігає простори часу, щоби здійснити спасення людства. Блюа шукає корму в св. Письмі, Блюа причащається щоденно, Блюа студіює всі релігійні питання в своїх жерелах, а до того великий мистець слова і уяви, передає нам своє життя в так, кріпкій формі, що для деяких є майже загадкою. Божо-людський реалізм Блюа, той реалізм, котрий дуже отвертими очима глядить на все тому, що у всім на світі бачить укриту азбуку неписаної мови мудрости і хоче добачити у всьому то послідне значіння, якого шукає, але котрий рівночасно розуміє, що правдивий реалізм звертається до найвищої дійсности, до самої дійсности, якою є Бог.

Тому Блюа говорить про Божі речі, про духові справи так наглядно, наче би їх держав в руках. Той реалізм, висловлений з першорядним артизмом, робить з Блюа якоесь великанське явище, що живе в недоступнім відокремленню і всіми силами своїх проявів хотіло би огорнути кожного. І це є велика життява трагедія Блюа. Чоловік, котрий так глибоко переживає людську долю і якого засадничою думкою є співпраця і солідарність всіх в Христі, ніколи не міг практично зближитися до інших. Не міг він найти теж своєї дороги. Думав він якийсь час про духовне звання і скитався по монастирях, але вони були для нього лиш школою містичної краси, не знайшов в них для себе місця. Пробував він щастя на світі, але його не осягнув. Вибухи його генія уходили за промахи. Настроєний на всесвітню Божу любов, падав жертвою земської любови, що тільки спричинила йому нові трагедії. Переслідуваний матеріальним недо-

статком, з яким боровся ціле життя, живучи під загрозою розвалу новітньої цивілізації, а відкиданий від усіх, що їм хотів отворити очі, огорнути надією Божого Царства — він переборов ціле своє життя аж до старости і знайшов молодих, для яких стався неначе пророком.

Лев Блюа писав про все, але завжди були деякі історичні особи, біля котрих він любив скупчувати свої думки. Так приміром посвятив багато часу Христофові Колюмбові. Бачив він в нім дещо більше, чим великого подорожника. Колюмб був для нього носієм якоїсь божеської ідеї, а саме: зібрати цілу землю під крила церкви. Писав Блюа також про нещасну французьку королеву Марію Антоніну, про загадочного сина Людовика XVI., про Василя Македонського, цесаря візантійського, про Іванну Дарк, про душу Наполеона. Всі ті історичні події були для нього якимось таємничим письмом, неначе святими гієрогліфами, якими Премудрість Божа пише судьбу світа так, що людська критика бачить тільки сполучення другорядних причин, а чоловік дійсно віруючий відчитує ті символи. Прегарною є його книжка про душу Наполеона. Автор зовсім не закриває блудів свого героя, але каже, що він мав велику місію навчити людей своєї епохи, зіпсованих безвірством XVIII. ст. і звірством революції, дивитися вище і так звізда Бонапартого підготовила зорю релігійного відродження. Ось кілька місць і речень з його книжки про Іванну Дарк:

„Іванна — каже він — вродилася в ночі Богоявлення, т.зн., що ціле її життя було також для людей якимсь богоявленням. Нам сталася рівно добре незрозумілою повното страждання, як повнота віри. Іванна є в історії на це, щоби нас поучити і об одній і о другій. Іванна довела до здійснення мрію про коронацію вигнаного французького короля. Але та королівська власть є тільки фікцією. Розходитьсь про це, щоби показати, що дійсним царем народів є Бог... Іванна, несвідома людської мудрости, проста дівчина, зуміла супроти всіх осторожних мудрців світу так природно уживати високої науки, яку дає невидимий світ, так як інші віддыхають свіжим повітрям села чи гір, так, що ті мудрці мусіли пімститися на ній. З великим вдоволенням наводить він ті слова Іванни: „Мій Пан (ходить про Бога) посідає книжку, якої не зумів читати ніякий мудрець, хочби він був не знати як учений“. Блюа хоче бодай дати до пізнання, що існує така книжка і що солодко є про неї думати. Ось його вислови: „Совершенно дівицтво є кивотом Пресвятого Духа“. „Пророчий дух Іванни був одночасно світлом і силою руху“. Про Святих: „Неприсутні в своїх зовнішніх чинах і перенесені в світ вищої дійсности, вони вважають за зовсім просте, щоби права природи примінювалися до того їх перенесення в інший світ. Вони є тільки здивовані тим, що інші люди є тим заскочені, бо й вони повинні посідати після їхньої думки ту саму повноту Св. Духа“. Ось в тих кількох реченнях принагідно вибраних з книжок Блюа, є він сам добре змальований. Йому розходитьсь про це, щоби читача пе-

ренести саме до тієї вищої дійсности. Він це вважає за своє письменницьке післанництво. Так як ціла думка Володимира Соловйова є зібрана в його теорії теократії Божого Царства на землі задля Христа, так і думка Блюа зосереджена в проповіданню Божого першенства, примату надприродности. Той світ зі всією своєю красою, наука, мистецтво все те є тільки способом відкриття тієї передвічної краси, якої передчуттям є католицька віра. В двох романах Блюа описує своє життя. Є ними: „Безнадійні“ і „Убога невіста“. Вони є трохи подібні до творів Достоєвського під тим оглядом, що не знайдемо в них „ославленої психологічної акції“, але живі куски життя, де ціла душа героїв виходить на верха часто в довгих розмовах. Загальною темою є суспільне й особисте нещастя чоловіка, який в новітніх зматеріялізованих часах хоче позістати вірний Богові і навпаки: ціла підлість матеріялістичної бездуиности супроти життєво-нещасливого, але вірного християнина. Можна сказати про ті романи, що вони є повні християнського реалізму, то є реалізму, що сполучає своїм зором світ Божої благодати зі зовнішнім щоденним життям. Перший з тих романів кінчається дуже сильною сценою, в якій віруючий письменник демаскує сучасний собі літературний світ Франції, який задля грошей і популярности деморалізує читачів на це, щоби зіпсуттям публіки заслонювати опісля свою власну моральну безхарактерність. — В другім находимо прегарні сторінки величання візантійського мистецтва. Блюа завсіди тужив за дійсно християнською державою і часто знаходив він в Візантії зразки суто християнської культури. Він це каже в своїй книжці про візантійську епопею, але зато не любить він словян, а особливо поляків. Про Сенкевича і „Quo vadis“ висказує Блюа дуже зідливі уваги в своїй книжці „Про останні стовпи Церкви“, де від піддає найострійшій критиці сучасних йому католиків, які чіпаються лихих авторів неначе останніх стовпів, якщо вони тільки зволють признати себе католиками. По думці автора церква є вічна і не потребує невдячної охорони. Дурні є тільки самі віруючі, які перелякані поступом сучасного зневіря, хочуть його приглубити собі компромісом. Сучасні католики після думки Блюа стратили любов краси, тієї Божої дочки, стратили також мужество своєї віри, а шукають лише за вигодою та практичністю „модерного поступу“, котрий є для Блюа неначе антихристом. Блюа передбачив більшевизм на дні сучасної західної культури тому, що вона по зірванню злуки людини з Богом, підчинила людську гідність, яка є духовою силою, достаткам матеріяльної вигоди.

Ці стремління людства зупинилися отже в питанню поділу земського майна і на тім стоїть західна демократія, (якої Блюа не може знести), щоби якнайбільше число людей могло задовольовати свої пристрасти. Супроти того підносить Блюа християнську ревність, оперту на гієрархії життєвих вартостей.

Часто Блюа є несправедливий, має він в своїй любові і ненависть. Дуже ярка як одна, так і друга. Але навіть в тій неспра-

ведливій ненависті проявляється якась планетарна велич душі так, що вони обертаються в любов того, що велике і святе. Під тим оглядом Блюа має щось з Аллігері Данта, хоч він сам в ріжних епохах свого життя дуже ріжноманітно ставився до автора „Божественної комедії“, а часом і його дуже строго критикував.

Лінія очитання Блюа є величаво — просторна. Все знає, все читав той чоловік, котрому й іспиту зрілости навіть відмовили. Підставовим його читанням є Святе Письмо, яке знає він майже на память, безнастанно цитує і в яке вглублюється з замилюванням, шукаючи в нім не тільки обичаєвої і догматичної науки, але і утаєної про порядок світу. Блюа душею жиє в земськїм раю, відчуваючи пресильно упадок чоловіка і під тим оглядом зближається до думки Паскаля. Його мрією є повернути до тієї звязи Бота з чоловіком, до життя небом на землі. Щойно тоді мав би він повне задоволення своїх мистецьких інстинктів. Тому Пресвята Діва, той одинокий примір незіпсутого людства є у нього предметом майже пристрасної любови, в якій проявляється не тільки віруючий, але ще і мистець. Під тим оглядом та його любов має щось зі старинного східного почитання Божої Премудрости — Св. Софії.

Повернемо вкортці до його книжок, присвячених Пр. Богородиці. Також з того пережиття Св. Письма пливе його думка про жидів. З незвичайно сильним реалізмом описує він нинішній упадок Ізраїля, але теж вірить, що той Ізраїль поверне до свого Месії. Тій думці присвячує одну з найбільш повних натхніннє своїх книжок. Ціла його істота тужить за якимось вибраним народом, котрий би був дійсним богоносцем, не тільки задля подавання Божої науки, але навіть задля цілого swojego фізичного життя в інстинктах раси. І тому хоч він і пророкує сучасній Франції нещастя і майже загладу та погорджує нею, однако виробляється в нім неначе французький месіанізм. Він не боїться сказати таке: „По Ізраїлю, що був незваний завдяки виїмковому привілейові Божим народом, немає на землі ніякої нації, котру би Бог любив більше, як Францію. Хай то вияснить той хто зможе... Любов Божа має тільки одно оправдання, саме, що Богові так подобається, а та його воля є цілковито заслонена для наших очей. Ми маємо тільки їй поклонитися“. — Поза святим письмом щоденною лектурою Льва Блюа є ще церковний часослов і взагалі всі літургічні книжки. Ціле життя є для нього літургією, в якій Бог і чоловік лучаться так, що чоловік жиє передовсім в незнаному йому вищому світі, а його зовнішні чини є тільки формою, якою та Божа електричність переходить в природу.

Ми не знаємо нашого дійсного обличчя, яке ми пізнаємо колись і тому Блюа має гаряче почитання убогих, що є для нього образом відкиненого світом Бога. Очевидно, задовго було би розбирати тут всі світські лектури Блюа.

Історія, навіть в своїх джерелах має в них перевагу, але також цілий літературний новітній рух. Одним з улюблених занять Блюа є читання словарів, шукання за керницею словоскладу й тому його язик має якусь незнану іншим яркість, є незвичайно багатим, часто дуже трудним, але так новим, так сполученим з думкою, що неначе чується звук якихось цінних металів, коли береться його книжку до рук. Навіть і вороги признають, що він є недосяжним стилістом і стараються його наслідувати. Не можна сказати, щоби Блюа був лише літератом, письменником в звичайнім розумінню того слова. То є чоловік, що пише для своєї потреби і пише собі питомою мовою, не оглядаючись зовсім ані на публику чи критику, які є завсігди звязані з хвилевою модою, ані на класичні літературні способи чи роди творів. Тому й трудно сказати, чи він є повістяр, чи новеліст, чи полеміст та денникар, чи поет, чи філософ, чи що іншого. Він — Лев Блюа і на тім кінець. Чоловік, котрий порушить всі межі, щоби сказати на всі тони, що людство стратило Бога, а що він — Блюа того Бога хоче і знає. Тому вплив його книжок і бесід досягав так добре письменників, мистців, як і філософів, а також і простих утомлених нинішнім світом людей. Під тим оглядом кореспонденція Блюа і його денники є прецікаві і становлять може найціннішу часть його літературної праці.

Денники Блюа, видавані вже за життя числять більше, як 10 томів. Ще треба додати посмертні видання. Цікаві є заголовки поодиноких томів. Ось вони: „Невдячний жебрак“ — денник Льва Блюа, „Мій денник“, „Сімнадцять місяців у Данії“, „Продовження невдячного жебрака“, „4 роки заслання в свинячій селі над Марною“, дальше „Книжка не до продання“ або „Продовження попереднього“, „Старець диких гір“, „Мандрівник за Абсолютом“ і т. д. В тих книжках маємо живу душу автора, неоцінені замітки про різні події церковні і світські, малі статті, причти, медитації, молитви і вибухи літературної полеміки. Жиємо в них разом з Блюа, читаємо його листи, смакуємо часом і обід, беремо участь в його родинних турботах (смерть дітей і т. п.), а також в тім якімось надземнім ароматі, що бєз незвичайної ширости і покори, з якими відноситься він до Бога. Пізнаємо також кружок його друзів, що під кінець його життя заміниться майже в школу, до котрої належать тоді дуже молоденький, а тепер дуже звісний філософ Марітен (Maritain), його дружини російська жидівка Раїса, славний геолог Терміє (Termier) та інші. Марітен прийшов до Блюа, яко нехрещений неопоганин, приклонник і асистент філософа Бергсона, унесений чи захоплений стилем Блюа. Старий письменник стався його і його жінки учителем, а потім хресним батьком. Ось примір, в який спосіб творчість, а також і практична діяльність Блюа стоїть в основах літературного кататолицького руху у Франції.

Одна з книжок Блюа присвячена Пресвятій Богородиці називається „Та що ридає“. Найкращий примір чистого

людства не може знести сучасної поганської культури. Вона опікується світом з материнським серцем, але вже незабаром не зможе повздержати караючої руки свого Божого Сина.

(Дальше буде)

В. Литинський.

Консерватизм і поступ.

(Передрук з Листів до бр. хліб; лист 35. IV. частини.)

»Народ, який єсть силою революційною, все рветься вперед до по с т у п у, і в цьому рухові вперед він мусить весь час боротись зі здержуючими його поступові змагання консервативними панями, репрезентуючими у відношенню до світлих сил револуції темні сили реакції«.

Попробуєм — знов таки в інтерсі ясности понять, необхідної для успішного ведення всякої політичної акції — розглянути оцю основу сучасного демократичного політичного думання (чи точніше: говорення, яке не завжди рівнозначне з думанням, в її відношенню до дійсности, і по можливості в згоді з цією дійсністю означити поняття: консерватизму, поступу, революції і реакції.

Не затемнена різними непогамованими почуттями (зненависти задрости, необмеженого бажання влади і багатств) здатність до правдивого спостерігання явищ реального життя дозволяє нам легко запримитити, що »народ«, тобто та пасивніша і та індивідуально слабша більшість громадянства, яку організують ріжні активні та індивідуально сильніші »пани«, нігде і ніколи не робить революцій для того, що він хоче більше інтензивно працювати, творити більше духових і матеріяльних цінностей, з яких складається те, що зветься поступом. Ні один мітинг перемігшого »революційного народу« не збагатив людської думки і ні одна побідна »народня революція« не збудувала нової машини. Там, де наслідком революції — як наприклад у Фрації в XVIII. ст. — почався дійсно великий і непогамований рух вперед на ідеоологічним і матеріяльним полі — там народ був обдурений своїми провідниками, там він був використаний для цілей йому чужих і ворожих (в данім прикладі: для цілей збагаченого французького міщанства, яке потребувало необмеженої монархією свободи для своїх економічних та ідеоологічних спекуляцій). Натомість скрізь,